

V ý z n a m : Nař je pouřzřvána v lidovém léčitelství, druh je vřak zařazen i do oficiálního řesko-slovenského lékopisu jako droga poskytující hořčiny. Je sbřrán v přřirodě, ale je pěstován řasto v zahradách i ve speciálních polních kulturách. Poskytuje cennou drogu pro výrobu léčiv, pro přípravu léčebných řajových směřšř a protizánětlivých extraktů. Pěstují se produkční kultivary,

např. cv. Erfurter spätblühender nebo u nás „*A. eupatoria* L. cv. Topas“, což vřak není nový výpěstek, ale neřlechtěný druh *A. procera* WALLR. Tento druh obsahuje mnohem vyšřřř množřství třřslovin aj. účinných látek než *A. eupatoria* L. nebo jiné řepřky, proto byla propracována i farmakognostická diagnostika řezané drogy (SKALICKÝ et LEIFERTOVÁ 1969–1971).

7. *Aremonia* NESTLER – řepřček*)

Aremonia NECKER ex NESTLER Monogr. Potent. 4: 17, 1816, nom. conserv. – Syn.: *Agrimonooides* MILL. Gard. Dict. Abr., ed. 4, 1754, nom. rejic. – *Spallanzania* POLLINI Hort. Veron. Pl. Nov. 10, 1816.

Lit.: ŘIČAN G. (1929): Rozřřšení *Aremonia agrimonoides* v moravřských Karpatech. Sborn. Klubu Přřirod. Brno 11 (1928): 52–61. – JEDLIČKA J. (1942): Přřspěvek ku poznání květeny Moravřských Karpat I. Sborn. Klubu Přřirod. Brno 24 (1941): 31–51. – FUTÁK J. (1961): Ekolóřia a rozřřšení niektorých vzácnejřšřch druhov rastlřn v juřnej řasti Strážovskej hornatiny. Biológia 16: 420–427. – RUŽIČKA M. et GAJARSKÝ V. (1962): Rozřřšení a stanoviřtia *Aremonia agrimonoides* (L.) DC. v řSSR. Biológia 17: 161–168. – FUTÁK J. (1966): Phytogeographische Beziehungen zwischen Westkarpaten und Ostalpen. Angew. Pfl.-Soziol. 18–19: 147–154. – MELZER H. (1967): Neues zur Flora von Steiermark X. Mitt. Naturwiss. Ver. Steiermark 97: 41–51. – SKALICKÝ V. (1968a): *Aremonia agrimonoides* (L.) DC. Prodr. 2: 588 (1825) subsp. *pouzarii* Skalický. subsp. nov. Feddes Repert. 79: 36–37. – SKALICKÝ V. (1968b): *Aremonia* Nestler. In: TUTIN T. G. et al. [red.], Flora Europaea 2: 33. Cambridge. – HOLUB J. (1984): *Aremonia agrimonoides* (L.) DC. – řepřček mochnovitý. In: ELSNEROVÁ M. et al., Sbornřk materiálů z floristického kursu řSBS Valařské Klobouky 1973, p. 223–226. Brno.

Vytrvalé byliny, pouze s krycími chlupy. Listy přřzemní růřice přřtrhovaně lichozpeřeně, lodyřní listy o 1 hlavním jařřmu, zdánlivě trojčetné. Květenství chudý vrcholřk, na květní stopce nálevkovitý útvar srostlý z listěnců s 8–12 nepravidelnými cípy. Lahvicovitá řeřule naspodu s bělavým perikladem (za plodu se přřeměňujřícím v masřčko), na vrcholu s 5 drobnými cípy vytrvalého kalřřku a s 5 cípy vytrvalého kalicha; koruna řčetná, řlutá (u kleistogamických květů chybřř); tyčinek 5, zřřdka více; pestřky 2, semenřk s obráceným vajřčkem uzavřen v řeřuli, řnělky 2 s terminálními hlavřčkovitými bliznami. Plod nařřka. Rod monotypní s jediným druhem v Evropě a Malé Asii. – Entomogam. Kleistogam. Myrmekochor.

1. *Aremonia agrimonoides* (L.) DC. – řepřček mochnovitý Tab. 52/1

Aremonia agrimonoides (LINNAEUS) DE CANDOLLE Prodr. Syst. Natur. 2: 588, 1825. – Syn.: *Agrimonia agrimonoides* LINNAEUS Sp. Pl. 643, 1753. – *Potentilla stanantha* LEHM. Ind. Sem. Horti Bot. Hamburg. 1849, add. 7. – *Agrimonooides stanantha* (LEHM.) O. SCHWARZ Repert. Spec. Nov. Regni Veg. 47: 288, 1939.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 801. – Extra fines: BAENITZ Herb. Eur., no 8404. – Exs. DUFFOUR 1936, no 7722. – Fl. Hung. Exs., no 436. – Fl. Rom. Exs., no 257. – Pl. Bulg. Exs., no 453. – REICHENBACH Fl. Germ. Exs., no 1571. – SCHULTZ Herb. Norm., ser. n., no 1091.

Vytrvalé, obvykle 8–25 cm vys. byliny, kořen kůlový, větřinou svislý, řasto i přřes 30 cm dl., silný, někdy s horizontálními podzemními výběřřky, takře tvořřř se sousedními, zdánlivě samostatnými rostlinami polykormon; kořenová hlava s odumřelými palisty a dol. řástmi listových řapřků z přředcházějřících let. Listy přřzemní růřice větřinou 5–20 cm dl., přřtrhovaně lichozpeřeně

o 2–3 jařřmech hlavnřch listků; řapřk odstále chlupatý; listky obvejřitě až řřř. obvejřitě, na okraji hrubě tupě pilovité, na klřnovité bazi celokrajné, hornř 3 listky nápadně velké; palisty vejřřitě, zařřpřčatělě, jřř za květu hnědě, řupinovitě. Lodyh 1–5. chabých, vystoupavých, odstále chlupatých, v hornř řasti listnatých. Lodyřní listy menřř, pouze o 1 jařřmu hlavnřch listků a někdy jeřřě o 1 jařřmu vedleřřch listků (tudřřř zdánlivě řčetné); palisty vejřřitě, zpravidla celokrajné. bylinné. Květenství větřinou 3–5květě; květní stopky vyrůstajřř z pařřdř 2–4klaných až -sečných listenů, vzácnějřř z pařřdř redukovaných listů. Kromě dobře vyvinutých chasmogamických květů vyrůstajřř jako poslední (s řřznou frekvencřř v populacřřch) redukované zeleně uzavřřené květy kleistogamické; pod všemi květy zelený nálevkovitý listenovitý útvar o 8–12 nestejných cípech. sířovitě řilnatý, za plodu se zvětřřujřř do délky ca 1 cm. Květy řluté, na bazi řeřule s bělavou

*) Zpracoval V. Skalický

Tab. 52: 1 *Aremonia agrimonoides*, 1a – řeřule za plodu. – 2 *Sanguisorba officinalis*, 2a – dolní list, 2b – květ, 2c – řeřule za plodu.

chlupatou stopečkou (perikladium), přeměňující se za plodu v masíčko. Češule na vrcholu s 5 vzpřímenými, 0,6–0,8 mm dl. cípy vytrvalého kalíšku, střídajícími se s 5 cípy vytrvalého kalicha; tyto cípy u chasmogamických květů vzpřímené, až 2,5 mm dl., u kleistogamických květů dovnitř zavinuté, tvořící asi 1 mm dl. chocholku. Korunních lístků 5, obvejčité až šir. obvejčité, 4–5 mm dl., většinou na vrcholu mělce vykrojené; tyčinek 5–7; čnělky 2, blizny hlavaté. Zralá češule (včetně masíčka) 5–6 mm dl., téměř kulovitá, hnědavá, ± náhle zúžená v bělavé hustě chlupaté masíčko; v zdřevnatělé češuli většinou jen 1(–2) nažky (převážně z kleistogamických květů). Nažka šir. elipsoidní, asi 2,5 mm dl., hnědá, hladká. V–VI(–VII). Hkf, (G).

2n = 42 (ČR: 82. Javorn.)

Variabilita: V ČR jen v nominálním poddruhu (subsp. *agrimonoides*), který je minimálně variabilní jak v naší západokarpatské arele, tak i v horách souvislého rozšíření v submeridionálním pásu. Značné rozdíly jsou hlavně v květech u různých rostlin, ale i na téže rostlině: po oplození květů chasmogamických vznikají češule s delšími, ± přímými kališními cípy, tyčinkami na dlouhých nitkách a čnělkami přesahujícími vytrvalý kalich; češule z kleistogamických (zelených) květů mají vzpřímený pouze kalíšek, kratší kališní cípy, které tvoří na vrcholu češule těsným klenbovým zahnutím dovnitř 1 mm dl. hlavičku, v níž jsou uzavřeny tyčinky s krátkými nitkami a pestíky.

Ekologie a cenologie: Většinou světlejší lesy a křoviny, ale i světliny stinných lesů s jehličnany, lesní cesty, paseky, lesní okraje, ale i k lesům přilehlé louky a pastviny. Druh je na stanovištích jen řídko roztroušený a není mimo dobu

květu nápadný. Myrmekochorie umožňuje jen malé změny v obrazu rozšíření. Je druhem slabě hemerofilním. Půdy svěží, humózní, s širším rozsahem pH (od kyselých až po slabě alkalické, často vápnité). Fytcenologicky nevyhraněný druh především tříd *Quercu-Fagetea* a *Trifolio-Geranietea*, vzácněji i ve společenstvech svazů *Violion caninae* a *Atropion bella-donnae*.

Rozšíření v ČR: Pouze v karpatské části v. Moravy v suprakolinním a submontánním stupni (max. do 800 m); tento výskyt je součástí reliktní západokarpatské arely a byl zřejmě podpořen lesní pastvou. — Mapy: RUŽIČKA et GAJARSKÝ 1962: 163; AČSSR 1966: map. 22.3; SLAVÍK in Květena ČR 4: 33, 1995.

M: 78. B. Karp. les. (okolí Brumova a Bylnice), 79. Zlín. vrchy (v. část od linie Nevšová–Vizovice–Tmava), 80a. Vset. kotl., 81. Host. vrchy (jen jv. cíp), 82. Javorn.

Údaj z 13a. Rožd. tab. (opukové stráně nad Žehuňským rybníkem – ŽOFÁK Hradecký Kraj 1957: 27, 1957) je nedoložený a pravděpodobně spočívá na determinacním omylu; kdyby se potvrdila jeho správnost, šlo by bezpochyby o zavlečení nebo o úmyslné vysazení.

Celkové rozšíření: Hory Středozemí od Itálie (včetně Sicílie) po arménskou část Turecka (subsp. *pouzarii* SKALICKÝ v Řecku a v Turecku, tranzitní typy ještě v horách jugoslávské Makedonie a v pohoří Rila v Bulharsku, vše ostatní nominální poddruh) a v submeridionálním pásu od pahorkatiny do podhůří Alp v s. Itálii přes jv. Rakousko a jz. Maďarsko po j. část Rumunska (s. hranice souvislého zonálního rozšíření). Arela na v. Moravě a z. Slovensku je reliktního charakteru, sporná je původnost arely v jz. Německu. Jednoznačně druhotný výskyt je v s. částí Velké Británie, u Hamburku, ve Švýcarsku a u Mnichova; patrně mylné jsou údaje z Potiské nížiny v Zakarpatské Ukrajině.

8. *Sanguisorba* L. — krvavec*)

Sanguisorba LINNAEUS Sp. Pl. 116, 1753 emend. HILL Brit. Herb. 346, 1756. — Syn.: *Poterium* L. Sp. Pl. 994, 1753 incl. — *Pimpinella* GAERTNER Fruct. Sem. Pl. 1: 161, 1788 non L.

Lit.: SPACH E. (1846): Revisio generis *Poterium*. Ann. Sci. Natur.-Bot., ser. 3, 5: 31–44. — MÄCKEL H. G. (1936): Zur Mikroskopie heimischer Gewürzpflanzen. I. Der Bibernell, *Sanguisorba minor* Scop. Z. Unters. Lebensmittel 72: 385–394. — KRAUSE J. (1940): Studien über den Saisondimorphismus der Pflanzen. Beitr. Biol. Pfl. 27: 1–91 (*Sanguisorba* p. 31–32). — GOLUBEV V. N. (1960): K ekologo-morfologičeskoj charakteristike žiznennyh form travjanistych rastenij lesostepi Zapadnoj Sibiri. Bot. Ž. 45: 979–996. — NORDBORG G. (1963): Studies in *Sanguisorba officinalis* L. Bot. Not. 116: 267–288. — NORDBORG G. (1966): *Sanguisorba* L., *Sarcopoterium* Spach and *Bencomia* Webb et Berth. Delimitation and subdivision of the genera. Opera Bot. 11/2: 1–112. — NORDBORG G. (1967): The genus *Sanguisorba* section *Poterium*. Opera Bot. 16: 1–166. — NORDBORG G. (1968): Pubescence in the *Sanguisorba* group (Rosaceae). Bot. Not. 121: 641–651. — KOTÁNSKA M. (1970): Morfologija i biomasa podziemnych organów roślin w zbiorowiskach łakowych Ojcowskiego parku narodowego. Kraków. — HOLUB J. (1976): New names in Phanerogamae 4. Folia Geobot. Phytotax. 11: 75–85. — HOLUB J. (1978): *Sanguisorba muricata* Greml. Severočes. Přír. 8–9: 137–141. — HESSE M. (1979): Entstehung und Auswirkungen der unterschiedlichen Pollenklebrigkeit von *Sanguisorba officinalis* und *S. minor*. Pollen et Spores 21: 399–413. — CHOZJANOVA N. V. (1987): Anatomické stroenie organov *Sanguisorba officinalis* L. i lokalizacija v nich dubilnych veščestv. Rast. Resur. 23: 576–584. — DEYL M. et SKOČDOPOLOVÁ-DEYLOVÁ B. (1989): Květena Blatenska. Praha [*Sanguisorba* p. 193–195]. — DAHLGREN G. (1990): *Sanguisorba*. In: HEGI G., Illustrierte Flora von Mitteleuropa, ed. 2, 4/2: 1–13. Berlin.

Vytrvalé byliny se zdřevnatělým monopodiálním nebo sympodiálním oddenkem. Lodyha oblá nebo slabě hranatá (na průřezu 5–8hranná). Listy lichozpeřené, palistnaté, střídavé, s lístky většinou

*) Zpracoval V. Skalický